

Originalni naučni članak

ASPEKTI SELF-KONCEPTA PREDADOLESCENATA KAO DETERMINANTE NJIHOVOG BAVLJENJA SPORTOM

UDK 159.923.2.072-053.6 ; 796.011.1-053.6

Miroljub Ivanović¹

Visoka škola za obrazovanje vaspitača, Sremska Mitrovica, Srbija

Uglješa Ivanović

Fakultet za menadžment u sportu Alfa univerziteta, Beograd, Srbija

Apstrakt: Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrde polne razlike u nekim domenima self-koncepta na prigodnim poduzorcima ispitanika, kao i da se ispita koje svojstvene dimenzije self-orijentacije maksimalno utiču na opšte samovrednovanje mlađih predadolescenata i predadolescentkinja (sportista i nesportista). Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 210 ispitanika (94 sportista i 116 nesportistkinja). Primenjena prilagođena verzija upitnika Profil samopercepcije za adolescente, pokazala je zadovoljavajuće metrijske karakteristike. Prikupljeni podaci su obrađeni osnovnim postupcima deskriptivne statistike i metodom multiple regresione analize. Dobijeni rezultati su pokazali da su sportisti oba pola pozitivnije percipirali sebe u većini ispitivanih karakteristika self-koncepta u odnosu na vršnjake nesportiste. Bavljenje sportom naročito povoljno doprinosi skorovima na supskalama self-orijentacije kod mlađih adolescenata muškog pola. Rezultati multiple regresione analize nesumnjivo naglašavaju domen „telesni izgled“ kao najznačajniji parcijalni doprinos kod oba pola u opštem samovrednovanju (kao kriterijumske varijable) bez obzira da li se ispitanici aktivno bave ili ne bave sportom. Osim važne teorijske implikacije, dobijeni rezultati potvrđuju statističku značajnost self-koncepta ispitanika u ranoj adolescenciji (sportista i nesportista) predikciju varijanse njihovog opšteg samovrednovanja.

Ključne reči: self-koncept, preadolescenti, polne razlike, opšte samovrednovanje, sport

¹ ✉ miroljub.ivanovic@gmail.com

Originalni naučni članak

AGRESIVNOST I ANKSIOZNOST KAO PREDIKTORI PREFERENCIJE STILA RUKOVOĐENJA

UDK 005.34:796 ; 159.923.072

Aleksandar Milojević¹

Učiteljski fakultet, Leposavić, Srbija

Emilija Marković

Učiteljski fakultet, Leposavić, Srbija

Petar Mitić

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Niš, Srbija

Apstrakt: Rukovođenje predstavlja aktivnost koja je od izuzetnog značaja za efikasnost izvođenja u bilo kojoj oblasti, pa i u sportu. Različiti pristupi ističu različite stilove rukovođenja, ali u osnovi postoje tri stila koja je definisao Likert: autokratski, demokratski i liberalni stil rukovođenja. Kontigencijski pristup ističe značaj situacionih faktora za izbor optimalnog stila rukovođenja. Preferencije stila rukovođenja zavise od većeg broja faktora, ali jedan od veoma značajnih jesu osobine ličnosti. Za potrebe ovog istraživanja odabrane su osobine agresivnost i anksioznost koje predstavljaju crte ličnosti koje su od velikog značaja za uspešnost sportista. Ove crte su korelirane sa preferencijom autokratskog, demokratskog i integrativno-situacionog stila rukovođenja. Istraživanje je sprovedeno na prigodnom uzorku od 48 ispitanika. Rezultati istraživanja pokazuju povezanost agresivnosti sa preferencijom autokratskog i anksioznosti sa preferencijom demokratskog stila rukovođenja.

Ključne reči: agresivnost, anksioznost, stilovi rukovođenja

¹ ✉ topola948@gmail.com

UVOD

Rukovođenje predstavlja aktivnost koja se odvija u različitim oblastima, pa i u sportu. Rukovođenje je proces čija je suština u upravljanju, davanju smera, vođenju, uticanju. Postoje različite funkcije i dimenzije rukovođenja, pa tako Kac i Kan na pr. kao suštinske dimenzije iznose *kognitivnu* dimenziju koja je usmerena na pridržavanje propisa, korišćenje moći i realizaciju zadataka i *afektivnu* dimenziju, usmerenu na ljude, na njihove potrebe, ostvarivanje međusobnog poverenja i dobrih međuljudskih odnosa (Wren & Voich, 1994). Postoje različiti pristupi rukovođenju koji opisuju i različite stilove, ali u osnovi svake podele stoje tri stila rukovođenja koje je definisao Likert: autokratski, demokratski i liberalni stil rukovođenja.

Kod autokratskog stila rukovođenja, vođa ima centralnu ulogu, sve odluke donosi sam i ima svu vlast. On se trudi da se komunikacija odvija na liniji rukovodilac-podređeni, dok komunikaciju između članova grupe ne ohrabruje. Demokratski rukovodilac uključuje članove grupe u proces određivanja ciljeva i donošenja odluka, pospešuje dobre odnose među njima, komunikacija se odvija u svim pravcima i nastoji da predvidi i spreči ili razreši konflikte. Kod liberalnog rukovođenja, uloga rukovodioca je formalna, on koordiniše nezavisne učinke članova grupe i uglavnom je karakteristično za timove stručnjaka (Milojević, 2004).

Često se u literaturi govori o situacionim i kontigencijskim pristupima rukovođenju koji ističu da efikasnost rukovođenja zavisi od specifičnih varijabli u svakoj situaciji (Deming, 1996). Ovaj pristup povezuje stilove rukovođenja sa karakteristikama specifične situacije i u osnovi je integrativan. Integrativni stil rukovođenja objedinjuje elemente autokratskog i demokratskog stila, pri čemu rukovodilac određuje stepen učešća članova grupe u procesu odlučivanja, razmene mišljenja, organizovanja aktivnosti u zavisnosti od karakteristika postojeće situacije, ali i od karakteristika svakog pojedinca. Ljudi se razlikuju po svojim osobinama ličnosti, po potrebama, pa prema tome i načinu na koji ih je bolje motivisati, a motivisanje jeste jedna od ključnih funkcija rukovođenja.

Kao i u ostalim oblastima, efikasnost u sportu zavisi od načina vođenja sportista, kao i od njihovih osobina ličnosti. Različita istraživanja (Tubić, <http://www.uiss.org.rs>) pokazuju da ono što odvaja uspešne sportiste od neuspešnih jesu emocionalna stabilnost, samokontrola, samopouzdanje, snižena anksioznost, potreba za postignućem i dominacijom, kompetitivnost, otpornost na stres itd. (Cox, 1998). Emocionalna stabilnost i sa njom povezana emocionalna kontrola predstavljaju sposobnost ličnosti da ostane stalozena u

stresogenim situacijama i da adekvatno emocionalno reaguje na podsticaje iz sredine. Očigledno da ovakve varijable, kao i samopouzdanje zahtevaju sniženu anksioznost, dok potreba za postignućem i dominacijom podrazumevaju agresivnost. O agresivnosti se može raspravljati sa različitih stanovišta. Postoje tri vrste agresivnosti. Najpre, postoji *neprijateljska agresivnost ili nasilje* koje ima za cilj povređivanje druge osobe i nameru da žrtva treba da pati, a njena patnja predstavlja potkrepljenje za napadača; *instrumentalna agresivnost* koja takođe ima nameru da naudi drugome, s tim što je ova agresivnost usmerena ka postizanju nekih važnih ciljeva poput novca, prestiža ili pobjede; *asertivnost* koja podrazumeva upotrebu legitimnih fizičkih i verbalnih resursa radi ostvarivanja svojih ciljeva, ali bez namere da se povredi druga osoba (Cox, 1998: 278-279). Tejlor sa saradnicima (Taylor et al., 2003.) takođe pravi razliku između antisocijalne i prosocijalne agresivnosti, pri čemu antisocijalna agresivnost narušava društvene norme i protivna im je, dok je prosocijalna agresivnost diktirana socijalnim normama i socijalno poželjnim rezultatima. Agresivnost koju treneri pokušavaju da razvijaju kod sportista jesu asertivni i prosocijalni oblici agresivnog ponašanja.

Nekoliko teorija pokušava da objasni fenomen agresivnosti. Prema nekim teorijama, sport predstavlja i specifičnu vrstu sublimacije agresivnosti, tj. njenog kanalisanja u kulturalne i kreativne tokove. Ovo je zasnovano na psihoanalitičkim pretpostavkama o seksualnim i agresivnim impulsima kao determinantama ljudskog ponašanja koje se cenzurisanjem pretvaraju u socijalno prihvatljive aktivnosti. Teorija socijalnog učenja agresivnost posmatra kao rezultat učenja koje ima cirkularni efekat (Cox, 2007) pri čemu jedan agresivni akt vodi sledećem, a ovaj obrazac ponašanja će se ponavljati dok se krug ne prekine usled nekog pozitivnog ili negativnog potkrepljenja. Frustraciono-agresivna teorija govori o tome da je agresija prirodna posledica frustracije i da svaku frustraciju prati spremnost na agresivno ponašanje. U tom smislu, sport može imati efekat katarze, odnosno pročišćavanja od nagomilane frustracije i ljutnje usled neostvarivanja nekih ciljeva.

METOD

Problem istraživanja bio je utvrđivanje povezanosti crta ličnosti agresivnosti i anksioznosti sa preferencijom demokratskog, autokratskog i integrativnog stila rukovođenja. Opšta hipoteza istraživanja odnosi se na pretpostavku povezanosti sa preferencijom određenog stila rukovođenja, dok se specifične hipoteze odnose na pretpostavku povezanosti anksioznosti sa preferencijom demokratskog i pretpostavku povezanosti agresivnosti sa preferencijom

autokratskog stila rukovođenja. Za merenje pomenutih crta ličnosti korišćene su skale iz testa KON 6, autora Koste Momirovića. Za merenje agresivnosti korišćena je skala SIGMA, a za merenje anksioznosti ALFA. Za utvrđivanje preferencija navedenih stilova rukovođenja korišćena je skala koja je konstruisana za potrebe ovog istraživanja. Vrednost Krombahovog Alfa testa dobijenog za skale preferencija stilova rukovođenja iznose: za skalu koja meri preferenciju autokratskog stila rukovođenja 0,74, za skalu koja meri preferenciju autokratskog stila rukovođenja 0,79, a za skalu koja meri preferenciju integrativnog stila rukovođenja 0,69. Istraživanje je obavljeno na uzorku od 48 ispitanika, rukovodilaca i trenera niških klubova: ŽFK Mašinac, FK Radnički, FK Željezničar, RK Željezničar, ŽOK Student i OK Niš. Za obradu dobijenih rezultata korišćen je Pirsonov koeficijent korelacije.

REZULTATI

Dobijeni rezultati ukazuju na značajnu povezanost ispitivanih crta ličnosti sa preferencijom određenog stila rukovođenja.

Tabela 1. Povezanost anksioznosti i agresivnosti sa preferencijom stila rukovođenja

	Preferencija autokratskog stila rukovođenja	Preferencija demokratskog stila rukovođenja	Preferencija integrativnog stila rukovođenja
Anksioznost	0,017	0,216**	0,058
Agresivnost	0,292**	0,119	0,148*

Izračunavanje Pirsonovog koeficijenta korelacije ukazuje na povezanost ALFA faktora-anksioznosti sa preferencijom demokratskog stila rukovođenja na nivou .001, što znači da sa porastom anksioznosti raste preferencija demokratskog stila rukovođenja. Takođe SIGMA faktor –agresivnost pokazuje povezanost sa preferencijom autokratskog stila rukovođenja značajnu na nivou .001, kao i povezanost sa integrativnim stilom rukovođenja značajnu na nivou .005. Sa porastom agresivnosti raste preferencija autokratskog, a delimično i integrativnog stila rukovođenja.

DISKUSIJA I ZAKLJUČAK

Dobijeni rezultati potvrđuju naše početne hipoteze o povezanosti anksioznosti sa preferencijom demokratskog i povezanosti agresivnosti sa preferencijom autokratskog stila rukovođenja, s tim što porast agresivnosti pokazuje svoju povezanost i sa preferencijom integrativnog stila rukovođenja.

ALFA faktor (regulator funkcije odbrane) koji meri nivo anksioznosti jeste odgovoran za većinu neurotskih poremećaja. On odgovara dimenziji neuroticizam-emocionalna stabilnost u Ajzenkovom, kao i anksioznosti, faktoru drugog reda u Katelovom konceptu ličnosti. Prema Ajzenku, neuroticizam predstavlja posledicu interakcije naslednih predispozicija i količine stresa kojoj je pojedinac izložen u svom životnom iskustvu, a anksioznu ličnost opisuje kao usporenu, rigidnu, zavisnu, sugestibilnu, slabe volje, bez emocionalne kontrole i slabe otpornosti na stres. Za Katela, anksioznost jeste stanje koje je prisutno kod svih ljudi, ali kada prelazi granice po učestalosti i intenzitetu, onda postaje crta ličnosti. Anksioznost je takođe povezana sa nerazrešenim unutrašnjim konfliktima, pa i osećajem krivice. Nalaz istraživanja o povezanosti anksioznosti sa preferencijom demokratskog stila rukovođenja ukazuje na to da anksioznoj ličnosti ne odgovara autoritarna atmosfera koja i sama proizvodi niz dodatnih konflikata, niti autoritativni rukovodilac koji može biti izvor dodatnog straha. Ovakav nalaz je u skladu sa rezultatima istraživanja rađenim na Univerzitetu Mičigen koji pokazuju da nadzornici koji su orijentisani prema ljudima i pokazuju brigu za njih postižu, između ostalog, i sniženje anksioznosti. U prilog ovakve preferencije anksioznih govori i Deming (Deming: Nacionalni institut za poslovni menadžment SAD, 2001; 33-34) koji kaže da ljudi skoni strahu i stresu nisu u stanju da uspešno privređuju, a još ako funkcionišu u atmosferi punoj straha, rezultat su nizak učinak, stres, zdravstveni i lični problemi.

SIGMA faktor (regulator reakcija napada) aktivira programe za destruktivne reakcije, urođene ili naučene i indikator je nivoa agresivnosti. Neposredno aktiviranje ovih programa proizvodi primarnu agresiju, dok njihovo sekundarno aktiviranje preko signala iz regulatora odbrane dovodi do sekundarne (odbrambene) agresivnosti. U istraživanju je dobijena povezanost ovog faktora sa preferencijom autokratskog, ali i integrativnog stila rukovođenja. Autoritarnost agresivno-kompetitivne ličnosti može se tražiti u njejoj narcisoidnosti. Na ugrožavanje narcističkih ciljeva reaguje se agresijom usled smanjenih mogućnosti da se sagledaju stvari sa stanovišta drugih ljudi. Situacija grupne narcisoidnosti još više pogoduje pothranjivanju individualnog narcizma. Tako, moćna narcistička individua stiće okruženje koje joj se divi, dok slaba narcisoidna ličnost kompenzuje svoju slabost identifikacijom sa narcistički idealizovanom grupom na osnovu svog pripadništva. Jasno je da ovakvoj individualnoj slici ne odgovaraju raznolikost i tolerancija demokratske atmosfere, pa se može razumeti zašto porast agresivnosti vodi preferenciji autokratskog stila rukovođenja. Sklonost integrativnom stilu rukovođenja može se objasniti drugom stranom agresivnosti, manifestovanom kroz ekspanzivnost,

životnu probojnost, kao i nalazima Katela i Stajlsa koji nametljivo-agresivnu individuu nalaze kao nezavisnu, kritičnu, spremnu da vodi one ispod sebe i da se suprotstavi nadređenima.

Za sportiste su osobine anksioznosti i agresivnosti od velikog značaja. Sport traži sniženu anksioznost, emocionalnu kontrolu, kao i prisustvo agresivnosti. Može se pretpostaviti da demokratsko odlučivanje u sportu nije najpogodniji oblik vođenja, jer je trener taj koji u datim trenucima odlučuje kakve će izmene u timu napraviti, koje poteze treba odigrati itd. U momentima mečeva nema vremena za dogovaranje. Na osnovu dobijenih nalaza u ovom istraživanju može se pretpostaviti i da sniženjem anksioznosti opadaju preferencije demokratskog stila rukovođenja, što i odgovara stanju u sportu.

LITERATURA

1. Deming, V.E., (1996). *Kako izaći iz krize*. Beograd: PS Grmeč.
2. Havelka, N., i Lazarević, Lj. (2011). *Psihologija menadžmenta u sportu*. Beograd: Visoka sportska i zdravstvena škola strukovnih studija.
3. Momirović, K., i Volf, B. (1998). *KON-6 Kibernetička baterija konativnih testova*. Beograd: CPP Društva psihologa Srbije.
4. Milojević, A. (2004). *Psihologija sporta i vežbanja*. Niš: Fakultet Fizičke kulture.
5. Nacionalni institut za poslovni menadžment SAD, (2001). *Usavršavanje poslovnog stila - Program totalnog menadžmenta*. Beograd: PS Grmeč-Privredni pregled.
6. Taylor, E.Sh., Peplay, A.L., & Sears, O.D., (2003). *Social Psychology*. Australia: Prentice Hall.
7. Tubić, T., at <http://www.uiss.org.rs>, retrieved 02.05.2011.
8. Cox, H.R., (1998). *Sport Psychology, Concepts and Applications*. New York: Mc Graw Hill.
9. Cox, H.R., (2007). *Sport Psychology, Concepts and Applications*. New York: Mc Graw Hill.
10. Wren, A.D., & Voich, Jr. D. (1994). *Menadžment - Proces, Struktura*. Beograd: Grmeč

